

К. М. Ніколаєць,
д. і. н., професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-0471-2895

Ю. І. Ясько,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-8756-4612

О. Ю. Ніколаєць,
здобувач освітнього ступеня "бакалавр",
спеціальність "Міжнародні економічні відносини",
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-4832-0014

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.10.34

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

К. Nikolaiets,
Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of Economics
and Competition Policy, Kyiv National University of Trade and Economics
Y. Yasko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics
and Competition Policy, Kyiv National University of Trade and Economics
O. Nikolaiets,
Bachelor degree in Field of Science of "International economic
relation", Kyiv National University of Trade and Economics

MOTIVATIONAL FACTORS OF EXTERNAL LABOR MIGRATION OF UKRAINIAN POPULATION

Проаналізовано основні мотиваційні чинники зовнішньої трудової міграції населення України із визначенням впливу на їх динаміку поширення пандемії COVID-19. Досліджено вплив зонування території України в умовах поширення коронавірусу на характер, масштаби та темпи зовнішньої трудової міграції. Визначено наслідки зміни темпів зовнішньої трудової міграції для економіки України. Проаналізовано характер впливу коштів зовнішніх трудових мігрантів на динаміку купівельної спроможності населення України. Визначено причини зміни ставлення молодих людей до виїзду поза межі України на постійне місце проживання. Підкреслено залежність темпів і масштабів зовнішньої трудової міграції від економічної політики українських урядів. Визначено причини відмови більшості українських заробітчан повертатися на батьківщину в умовах поширення пандемії COVID-19.

At the beginning of 2020, in the context of the spread of the COVID-19 pandemic, the number of citizens who returned to Ukraine remained significantly lower than the number of those who regularly crossed the border and who had previously left for permanent residence. In other words, the hypothesis of a mass return of Ukrainian workers from the EU hardly concerned seasonal workers and was only partially associated with full-fledged emigrants. The refusal of the vast majority of Ukrainian workers to return to their home country in the context of the spread of the COVID-19 pandemic indicates a change in the priorities of external migrant workers. Disappointment with economic policy in Ukraine has led many to prefer permanent residence abroad. The desire for seasonal labor migration gave way to the desire to leave Ukraine. This was also facilitated by significant difficulties for small and medium-sized businesses caused by quarantine measures. The forced cessation of business activities under the pressure of administrative measures led to disbelief in the ability of the Ukrainian leadership to change the situation for the better. Ukrainian society in 2014-2015 demonstrated a phenomenal ability to resist external aggression. However, even in the conditions of the Russian-Ukrainian war, the actions of the top leadership of Ukraine and the leaders of large FIGs confirmed the belief of many ordinary citizens in the constant desire of large producers to get maximum profits without taking into account the needs and problems of the poor. The dedicated work of volunteers in Ukraine during the war took place alongside many successful attempts by big business to increase profits through the implementation of corruption schemes. The change in the country's top leadership in 2019 has not fundamentally changed the situation. This was also facilitated by

the reluctance to lose a relatively lucrative job abroad due to attempts by the Ukrainian authorities to limit the opportunities for workers to go abroad for employment. The Ukrainian government's demands to provide Ukrainian migrant workers with formal employment abroad were largely perceived as a desire by senior management to obtain additional preferences for the use of Ukrainian workers by foreigners or as a means of providing Ukrainian large financial and industrial groups with labor.

Ключові слова: соціальна політика, міграційна політика, міграція населення, зайнятість населення, зовнішні трудові міграції.

Key words: Social policy, migration policy, population migration, population employment, external labor migrations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідження сучасних міграційних процесів є аналіз їх кількісних та якісних характеристик, динаміки соціально-демографічних та вікових характеристик мігрантів із прогнозуванням напрямів міграційних потоків та їх інтенсивності. Прогнозування напрямів, масштабів динаміки чи окремих наслідків зовнішньої трудової міграції здійснюється із урахуванням її мотиваційних чинників. Наприкінці XIX ст. Е. Равенштайн стверджував про певне скорочення масштабів міграції за збільшення її відстані і визначав прагнення мігрантів покращити власне матеріальне становище основним мотиваційним чинником міграції [24, с. 198—199]. Проте розвиток економіки та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сучасності внесли певні корективи у подібні твердження. Зміни масштабів та характеру організації виробництва відбулися й в умовах поширення COVID-19. Якщо запровадження безвізового режиму із країнами Європейського Союзу суттєво полегшило виїзд поза межі України у пошуках роботи, то заходи країн ЄС, вжиті на перешкоду поширенню коронавірусу, постали суттєвою проблемою для багатьох трудових мігрантів. Водночас українська влада зробила спробу обмежити потік зовнішніх трудових мігрантів та регулювати масштаби зовнішньої трудової міграції виходячи із потреб великих фінансово-промислових груп. Це створило передумови для зміни характеру зовнішньої трудової міграції за загального обмеження кількості трудових мігрантів. Зміни умов зовнішньої трудової міграції вплинули й на динаміку її мотиваційних чинників.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі аспекти обраної теми дослідження представлені у працях Р. Адамса [20], Дж. Борджеса [21—23], які свого часу спробували пов'язати стан матеріального забезпечення мігрантів із можливістю виїхати у пошуках нового місця роботи. Масштаби та характер зовнішньої трудової міграції у своїх дослідженнях аналізували О. Годованська [2], О. Малиновська [12], Е. Лібанова [11] тощо.

МЕТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою дослідження є визначення основних мотиваційних чинників зовнішньої трудової міграції в умовах поширення пандемії COVID-19 та наслідків цього процесу для розвитку української економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою ухваленої в Україні у 2017 р. Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. було оголошене спрямування зусиль держави і суспільства на формування та реалізацію державної міграційної політики, яка б позитивно впливала на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорювала соціально-економічний розвиток, сприяла уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в робочій силі, відповідає міжнародним стандартам і

міжнародним зобов'язанням України [16]. Проте до останнього часу не вдалося забезпечити виконання багатьох із зазначених завдань, забезпечуючи стабілізацію кількісного та якісного складу населення держави.

Україна визнала важливе значення надходжень коштів від зовнішніх трудових мігрантів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці через вплив на платіжний баланс. Перекази із-за кордону продовжують перебивати торговельний дефіцит держави. У 2007 р. приватні валютні перекази в Україну нараховували 4922 млн дол. США, у 2008 р. — 6177, у 2009 р. — 5370, у 2010 р. — 5862, у 2011 р. — 7019, у 2012 р. — 7526, у 2013 р. — 8537, у 2014 р. — 6489, у 2015 р. — 6059, у 2016 р. — 7535, у 2017 р. — 9290 (8,4 % ВВП України), у 2018 р. — близько 11,5 млрд дол. [14]. У 2019 р. українські трудові мігранти передали 15,3 млрд дол. (12,9 млрд банківських переказами та 2,4 млрд готівкою), що становило близько 10 % ВВП [10]. Наведені дані свідчать про тенденцію до зростання обсягів грошових переказів українських зовнішніх трудових мігрантів. Попри певне зменшення обсягів таких грошових переказів на початку російсько-української війни з часом зростання обсягів переказів коштів відновилося. Частині політиків це додало оптимізму, що вилилося у твердження про зацікавленість мігрантів у тому, щоб витратити лівову частку зароблених грошей в Україні. Але таке твердження лише частково характеризує проблему, не висвітлюючи того факту, що значна кількість українських заробітчан не прагнуть повертатися на батьківщину.

На початку 2020 р. в умовах поширення пандемії COVID-19 кількість громадян, які повернулися до України залишалася суттєво меншою, ніж кількість тих, хто регулярно перетинав кордон і хто раніше виїхав на постійне місце проживання. Тобто гіпотеза про масове повернення українських заробітчан з ЄС майже не стосувалася сезонних працівників і лише частково пов'язувалася із повними емігрантами. Порівняно ще менше українських заробітчан повернулися з Російської Федерації для того, щоб удома перечекати пандемію [19].

Відмова від масового повернення зовнішніх трудових мігрантів в Україну може свідчити про суттєву зміну мотиваційних чинників зовнішньої трудової міграції. На користь такої думки також може свідчити й поява нових тенденцій у організації у сфері організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

Сформована на початку 2000-х років завдяки активному впливу мас-медіа схильність значної частини громадян, особливо молодих людей, до споживання матеріальних благ "тут і зараз" зумовлювала прагнення працівників шукати порівняно високооплачувану роботу поза межами України. Сплата в Україні ЄСВ не сприяла як гарантія отримання у майбутньому гідної пенсії, низький рівень оплати праці не відповідав сформованим у суспільстві стандартам споживання. Такі стандарти під впливом переважно телевізійних розважальних шоу та передач, присвячених висвітленню життя у інших країнах світу, поступово зростали. Прискоренню зростанню стандартів споживання сприяла й мережа ІНТЕРНЕТ, де стала доступною різноманітна інформація не лише про умови життя та праці за кордо-

ном, а й про особливості організації подорожей та працевлаштування.

Невідповідність між рівнем життя в Україні та уявленнями про стандарти життя у країнах Європейського Союзу спонукала громадян спочатку до пошуків сезонних заробітків за кордоном. Переважна більшість зароблених коштів витрачалася в Україні. Протягом 2014—2015 рр. 17 % переказаних зовнішніми трудовими мігрантами в Україну коштів витрачалася на придбання (або покращення) житла, 25 % — на споживчі витрати (їжа, сплата комунальних послуг), 9 % — на придбання товарів тривалого зберігання, 1 % — для інвестування (придбання цінних паперів, розширення бізнесу), 42 % — для заощадження та 6 % — на інші витрати [13, с. 20]. Такий характер використання коштів сприяв зростанню прибутків великих фінансово-промислових груп у Україні, оскільки абсолютна більшість заробленого за кордоном була витрачена на товари та послуги, які пропонувалися великим бізнесом. Зауважимо, що кошти заробітчан практично не сприяли розвитку малого бізнесу у державі із залученням заробленого за кордоном коштів, оскільки питома вага такого використання заробленого становила лише 1 %. Це свідчило як про труднощі організації та ведення малого бізнесу в Україні у умовах засилля великих ФПГ, так і про неготовність заробітчан до ведення власної справи. Більшість — працівники, яких цілком влаштувала праця на господаря за кордоном із порівняно великими заробітками. А небажання працювати в Україні пояснювалося передусім низьким рівнем оплати праці. Проте з часом ситуація почала змінюватися.

Формування сприятливого для великих українських ФПГ середовища на ринку із створенням фактично монопольних умов ведення бізнесу, особливо у сфері постачання енергоресурсів, сприяло поширенню переконання у неможливості ефективної самореалізації для молодих людей в Україні. Зростаюча тривалість праці на теренах Євросоюзу сприяла усвідомленню важливості для комфортного життя не лише порівняно високої оплати праці, а й стабільних умов проживання, що забезпечувалися верховенством права, прозорістю ведення бізнесу, упевненістю у можливості побудови бажаної кар'єри. Попри поширення випадків невиконання обіцяних коштів, неадекватного ставлення іноземних роботодавців до українських заробітчан у середовищі українських трудових мігрантів ставала все більш популярною думка про можливість успішної соціалізації за кордоном у випадку легального працевлаштування. А таке переконання сприяло пошуку шляхів для відмови від сезонних заробітків на користь пошуку шляхів для постійного проживання за кордоном. Тим більше, що трансляція традиційних європейських цінностей до українського соціуму у надії на зміну життя в Україні на краще мала лише обмежену ефективність.

Сформована у роки існування Української державності схильність великих фінансово-промислових груп до використання порівняно дешевої робочої сили, а також розчарування значної частини українського населення у здатності політичних еліт забезпечити втілення у життя ефективних реформ, сприяли поширенню патрон-клієнтських відносин у суспільстві. Такі відносини були зорієнтовані не стільки на професіоналізм працівників, скільки на їхню особисту відданість господарю. Вони консервували виробничу ініціативу та не сприяли втіленню у життя інноваційних проєктів.

Поруч з тим українське суспільство у 2014—2015 рр. продемонструвало феноменальну здатність протистояти зовнішній агресії. Однак навіть в умовах російсько-української війни дії вищого керівництва України та керівників великих ФПГ підтвердили переконання багатьох пересічних громадян у незмінності бажання великих виробників отримувати максимальні прибутки не рахуючись із потребами та проблемами малозабезпечених верств суспільства. Самовіддана діяльність волон-

терів в Україні в умовах війни мала місце поруч із багатьма успішними спробами великого бізнесу примножити прибутки завдяки реалізації корупційних схем. Принципово не змінила ситуацію й зміна вищого керівництва країни у 2019 р. І саме це видається одним із вирішальних факторів відмови більшості зовнішніх трудових мігрантів від повернення в Україну в умовах поширення пандемії COVID-19. Цьому також сприяло небажання втратити порівняно прибуткову роботу за кордоном за спроб українських владних структур обмежити можливість виїзду заробітчан за кордон для працевлаштування. Вимоги уряду України забезпечити українським трудовим мігрантам офіційне працевлаштування за кордоном переважно сприймалося як прагнення вищого керівництва отримати додаткові преференції за можливість використання українських працівників іноземцями або ж як засіб забезпечення українських великих фінансово-промислових груп робочою силою.

Деякі дослідники вважають, що позитивними моментами збільшення участі українців у міграційних процесах є набуття нових навичок, зростання їх мобільності на ринку праці, прискорення обміну технологіями, збільшення можливостей для підприємництва, зростання експортних можливостей для українських виробників, оскільки мігранти за кордоном начебто генерують попит на українські товари в країні перебування [15]. Однак впродовж 2012—2017 рр. лише 8,3 % трудових мігрантів працювали за кордоном протягом року або більше [4]. Їх кількість видається явно недостатньою для того, щоб сформувані поза межами України стійкий попит на частину товарів українського виробництва. А прагнення 35 % опитаних у 2017 р. агентством "Рейтинг" українців працювати за кордоном [4] свідчить про існування у суспільстві масштабного запиту на зовнішню трудову міграцію без огляду на "необхідність споживати" українські товари та послуги. При тому уповільнення темпів міграції у 2019 р., згідно із висновком німецьких дослідників М. Люкке та Д. Заха, який заснований на аналізі матеріалів Німецької консультативної групи в Україні, відображало перехідні явища виборчого року [6].

Доволі відверто ставлення зовнішніх трудових мігрантів до повернення в Україну під час поширення пандемії коронавірусу охарактеризував колишній голова НБУ Я. Смолій. У травні 2020 р. він відзначав, що частина українців, які працюють за кордоном, навіть не поверталися додому під час запровадження карантину, оскільки їх, зокрема, лякала перспектива пошуку роботи в Україні. Вони радше залишалися без джерела доходів за кордоном, розуміючи, що після карантину зможуть знайти там роботу, ніж були готові шукати її тут. А ті, хто повернувся, тепер змушені конкурувати з "місцевими" звільненими за робочі місця із не завжди співставними зарплатами. Через це вони почали знову від'їжджати на заробітки за кордон, щойно стартувало пом'якшення карантинних обмежень [1].

Визначення точної кількості українських зовнішніх трудових мігрантів не існує, але за оцінками НБУ вона сягає 3 млн осіб. І важливо, що більшість з них вирішила в умовах поширення пандемії залишитися за кордоном. За даними Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування, з середини березня по кінець травня 2020 р. повернулися лише близько 500 тис. мігрантів, переважно тих, хто мав короткострокові контракти [11]. На підтвердження цих даних можна також навести підрахунки НБУ. За підсумками семи місяців 2020 р. обсяг приватних грошових переказів в Україну скоротився на 5,3% — до 6,29 млрд доларів проти аналогічного минулорічного періоду — 6,64 млрд доларів [18]. Це свідчило про відсутність масового повернення заробітчан в Україну, що у свою чергу підтверджує думку про зміну ставлення українських заробітчан до зовнішньої трудової міграції на користь переконання у необхідності залишитися поза межами України на постійне місце проживання.

Аналітичний центр компанії з міжнародного працевлаштування Gremi Personal з посиланням на дослідження Національного банку Польщі заявив про те, що на строї українських трудових мігрантів в Польщі все більше демонструють тенденцію до асиміляції і залучення до переїзду як мінімум одного члена сім'ї. Згідно з даними Нацбанку Польщі в 2015 році, переважна більшість українців (80%) планували своє перебування в Польщі терміном до одного року. Однак у 2020 році більшість (52%) планують залишитися на термін більше 3 років. Водночас кожен третій (31%), що працює в Польщі українець має плани, які стосуються безпосередньо асиміляції в Польщі: отримання дозволу на постійне проживання/ громадянство, перевезення сім'ї, придбання нерухомості або відкриття бізнесу [17]. А згідно із опитуванням Research & Branding Group, виїхати без повернення додому у 2020 р. планують ще 1,3 млн українців. При тому, що загальний потенціал української міграції становить близько 5 млн осіб [8].

І це не дивно з огляду на зміну оцінок стану української промисловості, які панують у суспільстві. Б. Данилишин відзначав, що поступова втрата Україною промислового потенціалу вже сприймається як щось буденне, а не як національна трагедія [3]. Тому пошук можливостей для самореалізації за кордоном на постійній, а не тимчасовій основі стає все більш відчутним серед працездатних українських громадян. А у середовищі молоді позитивне ставлення до працевлаштування за кордоном набуває наймасштабнішого поширення з 1991 р. Серед молоді (18—35 років) ще у 2018 р. питома вага тих, хто мав бажання переїхати на постійне місце проживання за кордон, становила 54% [4]. І саме у 2018 р. стала помітною тенденція до зростання кількості молодих людей серед трудових мігрантів. Їх приваблює не лише перспектива більш високих заробітків, а й життя у правовій державі без засилья родинно-земляцьких угруповань чи великих фінансово-промислових груп.

Крім того, на темпи зовнішньої трудової міграції у першій половині 2020 р. вплинули обмеження на ведення бізнесу в Україні, від чого, у першу чергу, зазнав величезних збитків малий та мікробізнес. НБУ відзначав скорочення реального ВВП у другій половині 2020 р. на 11,4% у річному вимірі [5].

Економічна ситуація в Україні змусила шукати роботу у Польщі власників малого та частково середнього бізнесу, які не змогли ефективно подолати наслідки карантинних обмежень і змушені бути припинити підприємницьку діяльність. За інформацією аналітичного центру Gremi Personal у вересні 2020 р. їх питома вага серед українських заробітчан, які шукають роботу у Польщі, становить 15% [7]. Таким чином, суттєві проблеми для ведення малого та середнього бізнесу в Україні, зумовлені запровадженням карантину, стали додатковим стимулом для пошуку роботи за кордоном.

Із запровадженням у березні 2020 р. в Україні карантину через пандемію COVID-19 діяльність доволі значного сегмента сфери послуг вітчизняної економіки було тимчасово зупинено саме рішеннями органів державної влади, а не унаслідок зміни кон'юнктури ринку. Попри нагальну необхідність запровадження карантинних обмежень у деяких сферах життєдіяльності українського суспільства адміністративний характер впровадження відповідних заходів створив передумови для формування певних соціально-психологічних процесів, у тому числі й протестного характеру, які в подальшому стали доволі потужно впливати на вітчизняний ринок праці. Через падіння сукупного попиту потреба у працівниках протягом травня — червня 2020 р. залишалася нижчою, ніж до запровадження карантину [9].

Запровадження під час карантину дистанційної форми роботи та навчання сприяло поширенню у середовищі молодих людей переконання у можливості перебуваючи в Україні фактично працювати на зарубіжні фірми або навчатися в іноземних вузах. У такому разі

успішність роботи чи навчання може стати у майбутньому вагомим чинником ухвалення рішення про роботу за кордоном.

Опосередкований вплив на зростання обсягів трудової міграції до ЄС справила й адміністративна реформа. Серед її наслідків вже вималювалась перспектива зосередження сільського населення "у сфері впливу" економічно потужних територіальних громад. Натомість населені пункти, де не існувало промислових підприємств чи, наприклад, туристичних осередків поступово почали втрачати населення, а у деяких з них взагалі не залишалося жителів. Мешканці "потенційно неперспективних" населених пунктів нерідко у пошуках роботи віддавали перевагу виїзду за кордон.

ВИСНОВКИ

Відмова переважної більшості українських заробітчан повертатися до рідної держави в умовах поширення пандемії COVID-19 свідчить про зміну пріоритетів зовнішніх трудових мігрантів. Розчарування у економічній політиці в Україні змусило багатьох з них віддавати перевагу постійному проживанню за кордоном. Прагнення до сезонної трудової міграції поступилося бажанням виїхати з України. Цьому також сприяли суттєві труднощі для малого та середнього бізнесу, спричинені карантинними заходами. Вимушене припинення підприємницької діяльності під тиском адміністративних заходів зумовило зневіру у здатності українського керівництва змінити ситуацію на краще.

Поширення дистанційних форм роботи та навчання створило передумови для формування переконання у можливості працювати на закордонні фірми або ж навчатися у іноземних вузах фактично перебуваючи в Україні. Особливо привабливими такі форми роботи та навчання виявилися для молоді. Унаслідок цього створилася ситуація, коли Україна масово готує спеціалістів, які не мають на меті працювати на українських теренах. Це створює серйозні загрози національній безпеці вже не тільки через "відтік" мізків", а унаслідок "вимивання кваліфікаційних працівників. Зацікавленість в українських трудових мігрантах окремих країн ЄС створила також передумови для формування переконання у тому, що вони більше потрібні за кордоном, а не на батьківщині. Той факт, що після виїзду одного із членів родини інші також виїжджають за кордон сприяє закріпленню стереотипу про відсутність можливостей для самореалізації в Україні. У таких умовах українські роботодавці все більш будуть потерпати від нестачі кваліфікованих працівників, програючи боротьбу за трудові ресурси на світовому ринку праці.

Література:

1. Виступ Голови НБУ на Щорічній дослідницькій конференції Національного банку України та Національного банку Польщі "Ринок праці та монетарна політика". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-na-schorichnii-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayini-ta-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika>
2. Годованська О.М. Новітня українська діаспора. Трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2011. 191 с.
3. Данилишин Б. (2020): Чого чекати від повернення трудових мігрантів в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/7/659062/>
4. Динаміка міграційних настроїв українців. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migraciy_nastroev_ukraincev.html
5. Жесткие карантинные ограничения и снижение спроса привели к углублению падения экономики Украины. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nbu-nazval-glavnyy-faktor-padeniya-ekonomiki-1600761103.html>
6. Зах Д., Люкке М. (2020): Загальне зростання трудової міграції. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/02/11/656895/>

7. Ерман Г., Хоменко С. Дуже важко вижити. Чому українці масово рвуться на роботу за кордон. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52484629>

8. Кириченко Є. Повернути трудових мігрантів додому: чи потрібно це робити зараз. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/8/652359/>

9. Кулицький С. Український ринок праці під впливом пандемії COVID-19: стан та оцінка перспектив розвитку. 2020. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4942:situatsiya-na-vitchiznyanomu-rinku-pratsi-v-umovakh-pandemiji-2&catid=64&Itemid=376

10. Лазарева А. Там, де нас нема. Що відбувається на європейському ринку праці без українських заробітчан, Український тиждень. 2020. № 24. С. 30—31

11. Лібанова Е.М. Трудова міграція з України: вплив COVID-19. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6547>

12. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ: НІСД, 2018. 472 с.

13. Міграція в Україні: факти і цифри. Київ: МОМ, 2016. 32 с.

14. Національний банк підвищив облікову ставку до 17,5% річних. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=73392510&showTitle=true

15. Піонтківська І. Трудова міграція українців: позитив теж є. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/02/28/634533/>

16. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>

17. Українці в Польщі все більше демонструють тенденцію до асиміляції (2020). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/08/22/664296/>

18. Через карантин скоротився обсяг грошових переказів в Україну — НБУ. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/1/664604/>

19. Шавалюк А. Актив чи тягар, Український тиждень. 2020. № 24. С. 28—29.

20. Adams R.H. International migration, remittances and the brain drain: A study of 24 labour-exporting countries, World Bank Policy Research Working Paper, 2003. № 3069. June.

21. Borjas J. Ethnic capital and international mobility, Quarterly Journal of Economic. 1992. № 107. С. 123-50

22. Borjas J. The economic benefits from immigration", Journal of Economic Perspectives. 1995. № 9. С. 3—22.

23. Borjas J. The economic Research on the Determinants of Immigration: Lessons for the European Union, World Bank Technical Paper. 1999. 438.

24. Ravenstein E. G. The laws of migration / E. G. Ravenstein, Journal of the Royal Statistical Society. 1885. № 48. С. 198—199.

References:

1. National Bank of Ukraine (2020), "Speech by the Chairman of the NBU at the Annual Research Conference of the National Bank of Ukraine and the National Bank of Poland "Labor Market and Monetary Policy", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-naschorichniy-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayini-ta-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika> (Accessed 05 Oct 2020).

2. Hodovans'ka, O. M. (2011), Novitnia ukrains'ka diaspora. Trudovi mihranty v Italii, Ispanii ta Portuhalii [The newest Ukrainian diaspora. Migrant workers in Italy, Spain and Portugal], In-t narodoznavstva NAN Ukrainy, Lviv, Ukraine.

3. Danylyshyn, B. (2020), "What to expect from the return of migrant workers to Ukraine", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/7/659062/> (Accessed 20 Sep 2020).

4. Rating (2017), "Dynamics of migration sentiments of Ukrainians", available at: <http://ratinggroup.ua/research/>

ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html (Accessed 20 Sep 2020).

5. RBK-Ukraine (2020), "Severe quarantine restrictions and decreased demand led to a deepening fall in the Ukrainian economy", available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/nbu-nazval-glavnyy-faktor-padeniya-ekonomiki-1600761103.html> (Accessed 30 Sep 2020).

6. Zakh, D. and Liukke, M. (2020), "Overall growth of labor migration", available at: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/02/11/656895/> (Accessed 30 Sep 2020).

7. Erman, H. and Khomenko, S. (2020), "It is very difficult to survive. Why Ukrainians are rushing to work abroad en masse " available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52484629> (Accessed 1 Oct 2020).

8. Kyrychenko, Ye. (2020), "Bringing migrant workers home: should it be done now?", available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/8/652359/> (Accessed 1 Oct 2020).

9. Kulyts'kyj, S. (2020), "Ukrainian labor market under the influence of the COVID-19 pandemic: status and assessment of development prospects", available at: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4942:situatsiya-na-vitchiznyanomu-rinku-pratsi-v-umovakh-pandemiji-2&catid=64&Itemid=376 (Accessed 1 Oct 2020).

10. Lazareva, A. (2020), "Where we are not. What is happening in the European labor market without Ukrainian workers", Ukrain's'kyj tyzhden', vol. 24, pp. 30—31.

11. Libanova, E. M. (2020), "Labor migration from Ukraine: the impact of COVID-19", available at: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6547> (Accessed 1 Oct 2020).

12. Malynov's'ka, O. A. (2018), Mihratsijna polityka: hlobal'nyj kontekst ta ukrains'ki realii [Migration policy: global context and Ukrainian realities], NISD, Kyiv, Ukraine.

13. International Organization for Migration. Representation in Ukraine (2016), "Migration in Ukraine: facts and figures", available at https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf (Accessed 1 Oct 2020).

14. National Bank of Ukraine (2018), available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-175-richnih> (Accessed 1 Oct 2020).

15. Piontkiv's'ka, I. (2018), "Labor migration of Ukrainians: there is also a positive", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/02/28/634533/> (Accessed 1 Oct 2020).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), "Strategy of the state migration policy of Ukraine for the period up to 2025", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (Accessed 1 Oct 2020).

17. Economic truth (2020), "Ukrainians in Poland are increasingly showing a tendency to assimilate", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/08/22/664296/> (Accessed 1 Oct 2020).

18. Economic truth (2020), "Due to quarantine, the amount of remittances to Ukraine decreased — NBU", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/1/664604/> (Accessed 1 Oct 2020).

19. Shavaliuk L. (2020), "An asset or a burden", Ukrain's'kyj tyzhden', vol. 24, pp. 28—29.

20. Adams, R. H. (2003), "International migration, remittances and the brain drain", A study of 24 labour-exporting countries, World Bank Policy Research Working Paper, 3069, June.

21. Borjas, J. (1992), "Ethnic capital and international mobility", Quarterly Journal of Economic, vol. 107, pp. 123—50.

22. Borjas, J. (1995), "The economic benefits from immigration", Journal of Economic Perspectives, vol. 9, pp. 3—22.

23. Borjas, J. (1999), "The economic Research on the Determinants of Immigration: Lessons for the European Union", World Bank Technical Paper, vol. 438.

24. Ravenstein E. G. (1885), "The laws of migration", Journal of the Royal Statistical Society, vol. 48, pp. 198—199.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2020 р.